

4. Людський розвиток в Україні: інноваційний вимір: монографія; ред.: Е. М. Лібанова; Ін-т демографії та соц. дослідж. НАН України, ПРООН в Україні. — К., 2008. — 316 с.

5. *Майбуров И.* Эффективность инвестирования и человеческий капитал в США и России / И. Майбуров // Международная экономика и международные отношения. — № 4. — 2004. — С. 3—13.

6. Офіційний сайт Європейської Комісії [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm.

7. Офіційний сайт Європейської Комісії. European Commission. Research&Innovation. Horizon 2020 [Електронний ресурс] — Режим доступу — <http://ec.europa.eu/research/horizon2020/>

8. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку Російської Федерації [Електронний ресурс] — Режим доступу <http://www.economy.gov.ru/minec/activity/sections/innovations/>

9. Офіційний сайт уряду Республіки Казахстан [Електронний ресурс] — Режим доступу <http://ru.government.kz/resources/docs/doc>

10. Соціалізація відносин у сфері праці в контексті стійкого розвитку монографія / [А. М. Колот, О. А. Грішнова, О. О. Герасименко та ін]; за наук. ред. А. М. Колота. — К.: КНЕУ, 2010. — 348 с.

11. Key figures Report 2008—2009. Science, Technologies and Competitiveness // European Commission. — 2010. — P. 169.

Статтю подано до редакції 25.05.2012 р.

УДК: 331.556.4

Г. В. Смалійчук, асистент,
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет імені Вадима Гетьмана»

ІНТЕГРАЦІЯ У СФЕРІ МІГРАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРАЦІЇ ІМІГРАНТІВ В УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

АНОТАЦІЯ. У статті розглянуто суть процесу адаптації іммігрантів, визначено значення останнього під час управління міграційними процесами в Україні. Описано методи, за допомогою яких можливо практично впроваджувати програми інтеграції та адаптації іммігрантів.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: міграція, імміграція, адаптація іммігрантів, інтеграція іммігрантів, фази імміграції.

АННОТАЦИЯ. В статье рассмотрена сущность процесса адаптации иммигрантов, определено значения последнего во время управления миграционными процессами в Украине. Описаны ме-

тоды, с помощью которых возможно внедрять программы интеграции и адаптации иммигрантов

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: миграция, иммиграция, адаптация иммигрантов, интеграция иммигрантов, фазы иммиграции.

ANNOTATION. The article looks into the adaptation process of immigrants values of the latter during the management of migration processes in Ukraine. We describe the methods by which we can practically implement the program of integration and adaptation of immigrants.

KEYWORDS: migration, immigration, and adaptation of immigrant integration immigrants Immigration phase.

Постановка проблеми. Міграція як соціальний феномен і суспільне явище потребує регулювання з боку державних структур і економічних органів управління, інакше воно трансформується у некеровану соціальну систему.

Загальновідомо, що міграційна система, яка стихійно народжується і розвивається, може набути небажаних параметрів і тенденцій, такого змісту і спрямованості, які призводять до негативних наслідків.

Специфіка міграційної політики полягає у тому, що вона стоїть перед проблемою, що відносяться як до сфери економічної політики, так і до таких складних феноменів, як культура суспільства, його традиції і ідентичність.

Але система міграційного контролю, що існує в Україні, не дозволяє ефективно контролювати імміграційні потоки.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Дослідженню державного регулювання процесів імміграції та необхідності розробки державної політики імміграції приділяється багато уваги в працях таких вітчизняних учених, як Малиновська О., Мельник М., Богиня Д. П., Семикіна М. В., Лібанова Е. М., Петрова Т. П. й ін. Водночас питання забезпечення інтеграції іммігрантів, не зважаючи на масштабність процесу, досліджено досить слабо. Частково важливістю і значимістю інформування розробки системи адаптації та інтеграції іммігрантів розкрито в працях Малиновської О. Серед зарубіжних учених, праці яких висвітлюють дану проблему, можливо виділити Рязанцева С. В., Риндіну С. В.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Україна не має розробленого механізму адаптації і інтеграції мігрантів, що є явно вираженою проблемою. У нас відсутні програми адаптації і інтеграції іноземних громадян, що тимчасово

перебувають на території України. Не вирішені питання так званої спеціальної передвід'їздної підготовки. Розрізнено і неефективно діють Центри підтримки мігрантів, які слід об'єднати в єдину систему інформаційної і правової підтримки.

Ефективність управління міграцією залежить від міжнародної співпраці. Робітник-мігрант повинен мати підтримку направляючої і приймаючої сторони. Мігранти мають право претендувати на рівні можливості з громадянами приймаючої країни, але при цьому у них має бути потреба дотримуватись законів і засад життя приймаючої країни.

Досвід деяких європейських країн, де, перш за все, почали приділяти увагу соціокультурній інтеграції, показує, що її не можна ні «призначити», ні «прописати», їй можна лише сприяти і мотивувати за допомогою сприятливих умов. При цьому не можна забувати, що інтеграція означає зміну — як іноземного населення, так і корінного.

Тому сприяння адаптації, інтеграції і реінтеграції мігрантів, формуванню взаємної толерантності між мігрантами і місцевим населенням є нагальним проблемним напрямом у сфері імміграції України.

Трудова міграція як процес має декілька взаємозв'язаних компонентів: економічний, правовий, культурний. Економічна складова вказує, що основною метою мігранта є дохід. Його мігрант може отримати здійснюючи як законну, так і незаконну трудову діяльність. При цьому культурний бар'єр може сильно вплинути на вибір мігранта у бік незаконної праці. Підставами до цього служать культурні непорозуміння між основною масою трудових мігрантів і місцевим населенням, релігійні відмінності і мовний бар'єр [3, с. 37—38].

Більшість дослідників значну увагу приділяють економічному чиннику інтеграції. Соціальна позиція мігранта і рівень його доходу впливають на якість адаптації і інтеграції. Але не менш важливі і інші чинники. Так, С. В. Рязанцев зараховує до чинників, які сприяють адаптації і інтеграції, такі [4, с. 231—235]:

- тривалість проживання на новому місці;
- характер розселення і чисельність іммігрантів;
- рівень освіти;
- соціально-економічне становище іммігрантів;
- релігійна приналежність;
- ставлення корінного населення до інтеграції мігрантів.

Економічні інтереси України вимагають, щоб рівень кваліфікації мігрантів, що прибувають, постійно підвищувався, а їх зда-

тність до соціальної адаптації зростала. Тому умови, які необхідні для успішної адаптації і інтеграції мігрантів це, перш за все:

- легітимне становище суб'єктів міграційних стосунків;
- наявність правового забезпечення процесу міграції;
- неможливість випадання мігрантів за межі правового поля.

Для успіху інтеграції дуже важлива підтримка не лише з боку суспільних інститутів (об'єднання громадян, національно-культурні об'єднання), але і з боку держави.

Саме держава створює правові умови, в яких відбувається процес міграції, розподіляє фінансові ресурси, володіє інформаційними джерелами, які можна використовувати для аналізу виникаючих бар'єрів і пошуку нових способів стимулювання інтеграції.

На інтеграцію мігрантів значною мірою може впливати тривалість проживання у новому регіоні. У цьому контексті можна розглядати ситуацію, коли трудові мігранти бажають не лише працювати, але й залишитися в Україні жити.

Така тенденція пошуку ефективних способів адаптації може оцінюватися позитивно, оскільки прагнення залишитися в Україні, влаштуватися на роботу або відкрити свій бізнес, створити сім'ю означає, що вже в наступне покоління (діти мігрантів) будуть залучені в місцеве співтовариство, долучаться до місцевих традицій. І поступово інтеграція таких мігрантів приведе до їх «розчинення» серед корінного населення.

Проте не дивлячись на важливість тимчасового чинника інтеграції, чинник правового положення мігранта є чи не найдієвішим. Це пояснюється тим, що законний статус дозволяє влаштуватися на роботу, користуватися своїми правами, державними послугами і т. д. Проте багато мігрантів перебувають в державі без офіційного статусу. Підставою такого положення може бути, зокрема, незаконне проникнення на територію держави. Відсутність офіційного статусу визначає випадіння з суспільної сфери не лише самого мігранта, але і його сім'ї.

Вирішення проблеми потребує врахування, перш за все, природи самого явища трудової міграції. Наприклад, розрізняють чотири фази освоєння імміграції по Баруді [4, с. 245—250]:

- 1) фаза настороженості;
- 2) фаза відносного неспокою;
- 3) фаза песимізму і депресії;
- 4) фаза критичної інтеграції.

Фаза настороженості супроводжується цікавістю і певними передчуттями іммігранта. З'являється відчуття настороженості і

загрози власній самоідентифікації. Захист іммігранта супроводжується відкиданням нової культури. З'являється відчуття втрати, непорозуміння між двома культурами, відсутності перспективи, страх і туга за Батьківщиною. У результаті посилюються контакти із земляками для того, щоб через об'єднання з ними знайти «захист» і тим самим знизити відчуття «загрози».

Фаза відносного неспокою характеризується усвідомленням того, що норми нового суспільства не такі вже негативні і загрозові, якими вони здавалися раніше. Починають виявлятися позитивні цінності нової системи. З'являється відчуття соціальної безпеки. Цій фазі також притаманний і негативний досвід — відкидання, критика і оцінюючий підхід до ситуації в приймаючій країні.

У фазі пасивності і депресії проблеми інтеграції іммігранта стають ще чіткішими. З'являються проблеми вибору між надією на новий початок і повсякденними навантаженнями. Різниця культур стає виразнішою. Приходить переконання, що незважаючи на інтенсивні старання немає можливості стати місцевим. Це переконання підкріплює прагнення інтенсивно підтримувати особливості своєї культури. Ця фаза може затягнутися надовго і супроводжуватися страхами, депресіями, відчуттям безвиході і залежності від алкоголю, наркотиків або їх надмірного вживання. А це у результаті негативно впливає на інтеграцію.

Остання фаза — фаза критичної інтеграції характеризується такими особливостями:

- зречення старої системи цінностей супроводжується зреченням самого себе;
- нова країна сприймається як винна за виникле відчуття безнадійності і депресій.

Тому ефективна система інтеграції іммігрантів повинна базуватися і враховувати всі пункти та характеристики вище описаних фаз імміграції

Висновки. Політика, що стосується питань міграції, повинна складатися з трьох частин:

1) імміграційної політики або політики імміграції, що стосується питань надання тим або іншим особам права на постійне місце проживання, контролю за нелегальною імміграцією, соціального забезпечення легальних (і нелегальних) іммігрантів;

2) політики натуралізації, пов'язаної з умовами і процедурою надання громадянства легальним іммігрантам;

3) політики соціокультурної інтеграції, що стосується проблем включення іммігрантів (у першу чергу — з іншим етнічним, ра-

совим, релігійним «корінням») в життя країни перебування [2, с. 215—220].

Досвід спроб інтеграції показує, що успіх інтеграційних процесів забезпечується за рахунок трьох чинників: адаптації іммігрантів до суспільства країни перебування; адаптація суспільства країни перебування по відношенню до іммігрантів; і наявність необхідних стратегій спілкування між цими двома частинами населення і між кожною з них і урядом.

Потреба у позитивній стратегії управління стосується і розвитку ефективних процесів соціальної інтеграції, що вимагає особливої уваги до інтеграції груп меншин. Уряди не можуть диктувати, як забезпечувати інтеграцію і добрі стосунки між общинами, вони повинні впливати на громадську думку [5, с. 317—325]. Необхідно створити такі умови, коли групи меншості і група більшості будуть згодні з тим, що успіх процесу інтеграції відповідає перш за все їх власним інтересам.

Тому процес управління повинен включати освіту і заходи розвитку почуття довіри для всіх общин. Одночасно потрібно приймати заходи по усуненню причин, які призводять до маргіналізації будь-якої групи меншості в суспільстві.

Політика інтеграції, розроблена спеціально для того, щоб розширити участь іммігрантів у всіх сферах життя, була орієнтована на найочевидніші проблеми (мовний бар'єр, перешкоди в освіті і в громадянському житті), пов'язані з їх статусом іммігрантів, н при цьому певною мірою відводила на другий план їх часто позитивний внесок на ринку праці.

Сьогодні політика інтеграції іммігрантів і їх дітей є надзвичайно важливим питанням для країн-учасниць Європейського Союзу. Увага до політики інтеграції іммігрантів є результатом впливу на розвиток країн низки чинників.

По-перше, багато іммігрантів приїхали в країни-учасниці ЄС понад десять років тому. Проте всі ці люди є надзвичайно різними, вони відрізняються від суспільства, в якому проживають. Відмінності, в першу чергу, пов'язані з мовою, національними традиціями, культурою, звичаями, менталітетом, релігією і ставленням до неї, а також, що не менше важливо, зовнішнім виглядом, інакше кажучи — расою. Ці і багато інших факторів ускладнюють процес взаємодії місцевого населення і прибулих, що часто призводить до дискримінації іммігрантів і їх дітей на ринку праці під час працевлаштування і просування по кар'єрних сходах.

Деякі країни — учасниці ЄС вважають, що спрощення інтеграції іммігрантів, у першу чергу, у ринок праці є ключовим prio-

ритетом політики інтеграції іммігрантів. У той же час багато країни-учасниці ЄС сподіваються, що саме завдяки приділенню максимальної уваги іммігрантам вдасться подолати нестачу робочої сили враховуючи демографічне старіння. Для цього також необхідно інтегрувати іммігрантів в економіку і суспільство, в якому вони перебувають.

Більшість трудових мігрантів стикаються з великою кількістю соціальних проблем у країнах свого перебування. Інтеграція трудових мігрантів у приймаюче суспільство є комплексним і складним процесом, що включає політико-правові, економічні, демографічні, соціально-психологічні, етнокультурні і конфесійні аспекти [4, с. 430—431]. Тому вирішальну роль грає інтеграція у ринок праці, яка б передбачала належне працевлаштування і кар'єрні перспективи. Нарешті, країни ЄС відзначають підвищення уваги наданню освіти і місця на ринку праці дітям іммігрантів, які на сьогодні входять на ринок праці у великій кількості [1, с. 207—210].

На наднаціональному рівні Європейський Союз прагне посилити зв'язок між політикою інтеграції і програмами соціальної. Крім того, повинна здійснюватися боротьба із соціальним відторгненням стосовно всіх видів іммігрантів, не залежно від того, є вони громадянами країн ЄС або третіх країн.

Тривалий час імміграції, її великі масштаби може породжувати складнощі сприйняття іммігрантів приймаючим суспільством і може викликати ризик відторгнення цих людей.

Проте інтеграція іммігрантів у суспільство приймаючих країн — це складний і комплексний процес, який не завжди проходить у рамках одного із заздалегідь визначених сценаріїв. Існують різні її складові.

Багаторічний досвід західноєвропейських і інших зарубіжних країн у вирішенні питань, пов'язаних з міграцією, показує, що проблеми іммігрантів виступають важливим чинником в системі соціально-структурних відносин у суспільстві [7, с. 12—14].

Інтеграція іммігрантів має ключове значення в підтримці соціальної згуртованості в приймаючих країнах і їх економічного розвитку, тоді як її відсутність може привести до серйозних проблем, які, крім іммігрантів, стосуються ще і приймаючого суспільства в цілому.

Практика більшості країн європейського континенту свідчить про те, що інтеграція іммігрантів в суспільство і розвиток добросусідських стосунків між етнічними суспільствами є довгостроковим процесом, який вимагає активних дій з боку державних органів.

Література

1. Малиновська О. А. Міграція і міграційна політика.: Навч. посіб. — К.: Центр наукової літератури, 2010. — 304 с.
2. Пирожков С., Малиновская О., Марченко Н. Внешняя миграция в Украине: причины, последствия, стратегии. — К.: Академпресс, 2002. — 250 с.
3. Рындина А. Р. Специальное образование для трудовых мигрантов как фактор их социально-правовой адаптации // Миграционное право. — 2009. — № 3. — СПС Консультант Плюс. — С. 37—41.
4. Рязанцев С. В. Трудова міграція в країнах СНД і Балтії: тенденції, наслідки, регулювання. — М.: Формула права, 2007. — 576 с.
5. Трансформация миграционных процессов на постсоветском пространстве / Л. Л. Рыбаковский, Ю. Ю. Карпова, А. А. Емельянова [и др.]; под ред. Л. Л. Рыбаковского; Рос. акад. наук, Ин-т соц.-полит. исслед. — М.: Academia, 2009. — 431 с.
6. Шокало А. Інтеграція або повернення додому? // Дзеркало тижня. — 2005. — № 12. — С. 30—37.
7. Швейцарский опыт интеграции мигрантов (по материалам круглого стола: «Плавильный котёл или мультикультурное общество»). — Электронный ресурс. — Режим доступа: [www. Ferghana.ru/ article.php?id=5169](http://www.Ferghana.ru/article.php?id=5169)
8. <http://www.chelt.ru/2011/3-11/kros4enko.3-11.html>

Статтю подано до редакції 07.06.2012 р.

УДК 331.5

Е. С. Смирнова, аспирант кафедры экономической теории и экономических методов управления, ХНУ имени В.Н. Каразина

ИННОВАЦИОННЫЙ ТРУД В СТРУКТУРЕ ЭКОНОМИКИ ЗНАНИЙ

АННОТАЦИЯ. Раскрыто содержание инновационного труда. Доказана актуализация инновационной направленности современного общественного воспроизводства. Выявлены причины, препятствующие становлению инновационного труда в национальной экономике, показаны пути их преодоления.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: инновационный труд, производительность труда, человеческий капитал, оплата труда, экономика знаний.

АНОТАЦІЯ. Розкрито зміст інноваційного праці. Доведено актуалізацію інноваційної спрямованості сучасного суспільного відтво-